

Pornografia w sieci. Warto rozmawiać

Informacje o lekcji

Eksperci:	Tomasz Hecman, Agata Kozłowska, Małgorzata Szumańska, Kamil Śliwowski
Autorka wiedzy w pigułce:	Anna Obem
Autorka scenariusza:	Izabela Meyza
Organizacje publikujące:	Fundacja Panoptykon i Grupa Edukatorów Seksualnych Ponton
Przedmiot:	Wychowanie do życia w rodzinie, informatyka, język polski
Sugerowany poziom kształcenia:	Gimnazjum
Licencja:	Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0 Polska

Wiedza w pigułce

W polskiej dyskusji o pornografii dominują podejścia skrajne – od radykalnej krytyki po całkowite bagatelizowanie. Obydwa są równie niebezpieczne. Nie można też na dłuższą metę – bez konsekwencji – ignorować coraz większej dostępności pornografii w Internecie i jej rosnącej popularności wśród młodzieży. Możliwa jest jednak trzecia droga, polegająca na podjęciu poważnej rozmowy o seksualności w szkole i w domu.

Szacuje się, że 30% treści dostępnych w Internecie ma charakter pornograficzny. Oglądane są one nie tylko za pomocą komputerów, ale też np. smartfonów (ocenia się, że 1 na 5 tego rodzaju urządzeń wykorzystywane jest do takiego celu). Treści pornograficzne są w dużej części tworzone i dystrybuowane zgodnie z polskim prawem i adresowane do osób pełnoletnich, ale jest to ograniczenie czysto teoretyczne. W praktyce niemal każdy – także poniżej tej granicy wieku – prędzej lub później, celowo czy przypadkiem, zetknie się z takimi treściami. Dotyczy to również młodzieży. Badania przeprowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje na trzytysięcznej próbie nastolatków w wieku od 15 do 19 lat pokazują, że młodzi mają bardzo zróżnicowane doświadczenia i stosunek do pornografii. Różnice rysują się również między częstotliwością sięgania po pornografię przez chłopców i dziewczęta (przynajmniej według deklaracji). Wśród 67% badanych osób, które zetknęło się z pornografią, 20% dziewcząt i 66% chłopców sięgnęło po nią celowo w ciągu ostatnich 30 dni. Z tej liczby 14% chłopców oglądało treści pornograficzne powyżej 30 razy w ciągu jednego miesiąca, co graniczy z uzależnieniem.

Jako odpowiedź na wyzwania związane z dostępem młodych do pornografii promowane są często rozwiązania techniczne polegające na filtrowaniu i blokowaniu treści na urządzeniach lub przez dostawców Internetu. Warto jednak zdawać sobie sprawę z tego, że rozwiązania tego typu mają ograniczoną skuteczność, a wręcz mogą być szkodliwe. Mechanizmy techniczne nie są w stanie zablokować dostępu do wszystkich niepożądanych treści, za to mogą ograniczać dostęp do wielu innych stron (np. panoptykon.org). Co więcej – nastolatek może ominąć zabezpieczenia bądź też korzystać z pornografii za pomocą innego sprzętu lub łącza internetowego. Dlatego właśnie filtr nie może zastąpić rzetelnej edukacji.

Pornografia – mity o seksualności

Na popularność pornografii wśród młodzieży wpływa z pewnością edukacja seksualna – a raczej jej brak – w polskich domach. Jak wskazują badania Grupy Edukatorów Seksualnych Ponton, większość rodziców praktycznie nie rozmawia ze swoimi dziećmi na temat seksualności, co najwyżej z dziewczynkami przy okazji pierwszej miesiączki. Według raportu Instytutu Badań Edukacyjnych aż 29% polskiej młodzieży czerpie „wiedzę” o seksualności z filmów erotycznych lub pornograficznych, 36% – z forów internetowych, tyle samo – z portali informacyjnych, Wikipedii i blogów. Chociaż w Polsce średni wiek inicjacji seksualnej to 18 lat, młodzi znacznie wcześniej zaczynają interesować się seksem. To, co mają na jego temat do powiedzenia, wpływa na ich pozycję w grupie.

Pornografii daleko do filmów dokumentalnych: ma zazwyczaj luźny związek z realiami, a mimo to – a może właśnie dlatego – oddziałuje na wyobrażenia i oczekiwania w sferze seksualności i te dotyczące płci przeciwnej, podobnie jak hollywoodzkie superprodukcje, które kreują mody oraz budują rozumienie świata. Pornografia nie jest wiarygodnym źródłem wiedzy o seksualności. Lista związanych z nią mitów, które mogą funkcjonować w wyobrazeniach młodych ludzi, jest długa. Dotyczą one np. wyglądu kobiet i mężczyzn (chirurgicznie poprawiane i powiększone biusty, męskie i żeńskie narządy płciowe; obróbka techniczna nagrań, tak by ciała aktorów były pozbawione jakichkolwiek wad), antykoncepcji i zagrożeń infekcjami przenoszonymi drogą płciową (w pornografii ani jedno, ani drugie nie występuje) i samych relacji intymnych (powszechne w filmach seks oralny, analny i grupowy, poniżanie kobiet, stosunek trwający godzinę i dłużej). U osoby, która nie miała wcześniejszych doświadczeń seksualnych, pornografia może budować nierealistyczne oczekiwania – także wobec niej samej – i w ten sposób utrudniać przyszłe relacje intymne (np. powodować trudności natury emocjonalnej – rozczarowanie, frustrację, niechęć – czy fizjologicznej – zaburzenia erekcji, przedwczesny wytrysk, które będą jeszcze potęgować dysproporcję pomiędzy rzeczywistością kreowaną przez pornografię a prawdziwym życiem). Ponieważ pornografia bazuje na stereotypach dotyczących płci oraz często przedstawia przedmiotowe traktowanie kobiet, może powodować utrwalanie tych stereotypów i sprzyjać pojawianiu się przemocy, jak bicie i poniżanie kobiet.

Pułapki techniczne

Fakt korzystania z pornografii w sieci trudno zachować dla siebie. Informacja na ten temat jest dostępna nie tylko dla właścicieli odwiedzanej strony, ale też np. reklamodawców, dostawcy Internetu czy Facebooka. Oglądając pornografię w telefonie, można zapomnieć o jakiegokolwiek anonimowości (więcej w lekcji „Co wie o Tobie Twój telefon”).

Strony pornograficzne korzystają z mechanizmów śledzenia i analizowania zachowania użytkowników. Tryb incognito (czasem nazywany potocznie „trybem porno”) w przeglądarce nie gwarantuje anonimowości w sieci – historia stron przeglądanych w tym trybie nie zapisuje się lokalnie na urządzeniu, ale serwisy internetowe otrzymują dokładnie te same informacje o użytkowniku, co w przypadku zwykłego trybu przeglądania: dane o przeglądarce, języku, kraju użytkownika, ale też bardziej wrażliwe dane, np. historię odwiedzanych stron. Dane te pozwalają na stworzenie profilu użytkownika – określenie jego cech i preferencji – i podsuwanie mu odpowiadających tym cechom treści, np. wyników wyszukiwania i reklam. Dzięki analizie zachowań użytkownika portal może podsuwać mu coraz bardziej pobudzające treści, przekierowywać na portale randkowe czy do sklepów internetowych z odpowiednim tematycznie asortymentem. Działa tutaj biologiczny mechanizm uzależnienia – żeby osiągać cały czas ten sam poziom stymulacji, potrzeba silniejszych bodźców. W sytuacji, gdy użytkownik dostaje treści „szyte na miarę”, trudno mówić o świadomych decyzjach konsumenckich. Jedną z takich dostosowanych do preferencji użytkownika

treści są reklamy. Te zaś dodatkowo na portalach pornograficznych są – częściej niż gdzie indziej – nośnikiem złośliwego oprogramowania i mogą być wykorzystywane do oszustw internetowych.

Użytkownicy stron pornograficznych mogą też łatwo stać się obiektem szantażu, np. *copyright trollingu*. Zjawisko to polega na wyłudzeniu przez firmy balansujące na granicy prawa danych użytkowników i wysyłanie im pism wzywających do zapłaty – niewielkiej zwykle – kwoty odszkodowania za domniemane naruszenia prawa autorskiego. Adresaci często nie wiedzą, na ile wezwanie ma oparcie w prawie, ale wolą zapłacić niż uczestniczyć w kłopotliwym i kosztownym postępowaniu sądowym.

Pomysł na lekcję

Uczestnicy i uczestniczki poddadzą refleksji obraz kobiet i mężczyzn obecny w filmach pornograficznych i obrazach popkultury. Pozną mity związane z pornografią. Dowiedzą się także, jakie są konsekwencje korzystania z pornografii, poznają mechanizmy biznesowe, które za nią stoją, a także dowiedzą się, kto zbiera informacje o osobach korzystających z pornografii w sieci.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- znają psychofizyczne konsekwencje oglądania pornografii;
- potrafią wskazać elementy krzywdzące dla kobiet i mężczyzn w obrazach pornograficznych;
- wyjaśniają rodzaje mechanizmów biznesowych, które stoją za pornografią w sieci.

Przebieg zajęć

Ćwiczenie 1.

Czas: 15 min

Metoda: praca w grupach

Pomoce: wydrukowane i pocięte materiały z karty pracy „Obraz kobiety/obraz mężczyzny”, długopisy/mazaki dla każdej z grup, małe karteczki

Podziel uczestników na 4 grupy (2 żeńskie i 2 męskie). Każdej z grup rozdaj przyporządkowane im pocięte materiały z karty pracy „Obraz kobiety/obraz mężczyzny”. Daj kilka minut na wykonanie zawartych w nich zadań. Kiedy grupy skończą, poproś, żeby dziewczyny przekreśliły te określenia, którymi NIE chciałyby być nazywane. Chłopaków także poproś o zaznaczenie tych określeń, za pomocą których NIE chcieliby, żeby ich opisywano.

Następnie poproś, żeby członkowie grup chłopców zamienili się miejscami z grupami dziewcząt tak, żeby mogli spojrzeć na wyniki swoich prac. Kiedy już się z nimi zapoznają, zadaj pytania:

Grupie chłopców:

- Czy zaskoczyło was coś w odpowiedziach dziewczyn? Dlaczego skreśliły akurat te określenia?
- Jak sądzicie, których z tych dwóch wizerunków jest bardziej krzywdzący dla kobiet? Dlaczego?

Grupie dziewcząt:

- Czy zaskoczyło was coś w odpowiedziach chłopaków? Dlaczego skreślili akurat te określenia?
- Jak sądzicie, który z tych wizerunków jest bardziej krzywdzący dla mężczyzn? Dlaczego?

Podsumowując dyskusję, zwróć uwagę na to, jakie podejście do nierealistycznych wizerunków miała płeć przeciwna. Zapytaj:

- Czy sądzicie, że częste stykanie się z takimi nierealistycznymi obrazami (także z obrazami z filmów pornograficznych) może wpływać na postrzeganie płci przeciwnej?

Ćwiczenie 2.

Czas: 10 min

Metoda: miniwykład

Pomoce: karta pracy „Mity o pornografii”, tablica i kreda lub flipchart i marker

Powiedz, że z mitami dotyczącymi ciała i zachowań seksualnych możemy się spotkać w pornografii. Filmy pornograficzne są zazwyczaj nierealistyczne i mogą być krzywdzące przede wszystkim dla kobiet, ale także dla mężczyzn. Zapytaj uczestników:

- Czy waszym zdaniem obrazy pornograficzne przedstawiają realistycznie kobiety i mężczyzn?
- Jakie niezgodne z rzeczywistością cechy wyglądu i zachowania możemy spotkać w filmach pornograficznych?

Jeżeli uczestnicy niechętnie się wypowiadają, możesz ich nakierować i wymienić kilka najważniejszych mitów obecnych w pornograficznych obrazach (np. trwająca godzinę erekcja, kobiety z dużym, niepoddającym się grawitacji biustem), posiłkując się „Wiedzą w pigułce” i materiałem „Pornografia – fakty i mity” (<http://ponton.org.pl/pl/strona/pornografia-fakty-i-mity>). Przy prezentacji mogą Ci pomóc hasła z karty pracy „Mity o pornografii”.

Omawiając przykłady, zauważ, że aktorzy i aktorki filmów porno często poddawani są operacjom plastycznym po to, żeby ich narządy intymne były bardziej atrakcyjne, a same filmy są montowane tak, by stosunek trwał dużo dłużej niż w rzeczywistości, a ciała aktorów pozbawione były jakichkolwiek wad. Każdy, kto sięga po pornografię, powinien być świadomy tego, że prawdopodobnie nie pozostanie ona bez wpływu na jego/jej wyobrażenia dotyczące obu płci. Odwołując się do poprzedniego ćwiczenia, możesz przywołać określenia, które zostały przypisywane seksualnym obrazom kobiety i mężczyzny, i przypomnieć, że niektórzy zaznaczyli je jako takie, którymi nie chcieliby być określani, oraz że mogą być one krzywdzące.

Zapytaj:

- Jak waszym zdaniem oglądanie pornografii może wpływać na relacje z waszymi obecnymi i przyszłymi chłopakami/dziewczynami?
- Co może się stać, kiedy fikcyjny obraz kobiety/mężczyzny obecny w pornografii ktoś będzie odnosić do swojej realnej dziewczyny/chłopaka?
- Jak oczekiwania dotyczące wyglądu czy zachowania mogą wpływać na relacje?

Ćwiczenie 3.

Czas: 15 min

Metoda: dyskusja i miniwykład

Pomoce: karta pracy „Góra lodowa”, kreda i tablica lub flipchart i marker

Powiedz, że jest jeszcze jeden mit dotyczący pornografii w sieci: jest to sprawa, o której wie tylko osoba oglądająca. Zapytaj uczestników:

- Komu może zależeć na tym, żeby ludzie oglądali filmy pornograficzne?
- Kto wobec tego może wiedzieć, że jakaś osoba je ogląda? Po co mu te informacje?

Zbierz odpowiedzi z grupy. Zwróć uwagę na to, że tryb incognito ustawiony w przeglądarce nie sprawia, że osoba oglądająca pornografię jest anonimowa. Po włączeniu tego trybu informacje o odwiedzanych stronach nie zapisują się wprawdzie w przeglądarce, ale zbierane są przez reklamodawców i strony, które się odwiedza. Jeśli nie padnie to z grupy, powiedz, że informacje o odwiedzanych przez nas stronach internetowych posiadają m.in.: operator sieci (jeżeli korzystamy ze smartfona), dostawca Internetu, wyszukiwarka, np. Google, właściciel strony, którą odwiedzamy, właściciele stron z nią powiązanych (np. reklamodawcy). Jeżeli korzystamy z Internetu w szkole, historię odwiedzanych stron zna także nauczyciel informatyki, a w kafejce internetowej – jej pracownicy. Jeżeli strony pornograficzne są zintegrowane z serwisem społecznościowym, informacje o naszej aktywności ma np. Facebook.

Następnie posiłkując się kartą pracy „Góra lodowa”, narysuj na tablicy schemat góry wraz z hasłami. Powiedz, że zwykły użytkownik strony pornograficznej często widzi tylko wierzchołek góry lodowej (przyjemność, poczucie przymusu oglądania, chęć zdobycia wiedzy o seksie), a nie zdaje sobie sprawy z tego, co wynika z oglądania filmów porno: nie zauważa, do jakich konsekwencji psychologicznych może to prowadzić, a także – do kogo docierają informacje o tym, że zagląda na strony pornograficzne.

Kiedy skończysz omawiać schemat, zapytaj uczestników:

- Co sądzicie o tym schemacie?
- Która z ukrytych warstw „góry lodowej” wydaje wam się groźna?
- Z której ludzie najmniej zdają sobie sprawę?

Ćwiczenie 4.

Czas: 5 min

Metoda: praca indywidualna

Pomoce: małe kartki, długopisy

Rozdaj uczestnikom małe karteczki. Poproś, żeby każdy zapisał najważniejszą refleksję, jaką ma po tej lekcji. Powiedz, że uczestnicy nie muszą nikomu pokazywać kartek, ale jeżeli są chętni, mogą podzielić się refleksją na forum. Na koniec zachęć uczestników, żeby wsadzili kartki do kieszeni i zabrali ze sobą.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- zdają sobie sprawę z tego, jak oglądanie pornografii może wpływać na budowane przez nich relacje?
- wiedzą, że wizerunek kobiet i mężczyzn obecny w pornografii i niektórych obrazach popkultury jest obrazem nieprawdziwym?

- rozumieją, że pornografią rządzą mechanizmy biznesowe?

Opcje dodatkowe

Opcją dodatkową może być akcja społeczna. Poproś uczestników o wymyślenie haseł, które byłyby formą protestu przeciwko obrazowi kobiet i mężczyzn lansowanemu przez pornografię. Następnie powiedz, żeby zapisali je na dużych kartkach. Mogą się z nimi sfotografować lub zrobić krótkie filmiki. W szkole możecie zrobić pokaz filmów lub wystawę zdjęć.

Materiały

- Karta pracy „Obraz kobiety/obraz mężczyzny”
- Karta pracy „Mity o pornografii”
- Karta pracy „Góra lodowa”

Zadania sprawdzające

Zadanie 1

Rozwiąż test. Tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa.

1. Oglądanie pornografii:
 - a. nie może prowadzić do uzależnienia
 - b. prowadzi do uzależnienia w bardzo rzadkich przypadkach, np. jeżeli ktoś ogląda filmy pornograficzne przez kilkanaście lat
 - c. może prowadzić do uzależnienia nawet w krótkim czasie
2. O tym, że ktoś ogląda filmy pornograficzne w Internecie:
 - a. nie wie nikt z wyjątkiem osoby oglądającej
 - b. wie tylko właściciel strony pornograficznej, na którą ta osoba wchodzi
 - c. wie bardzo dużo podmiotów, m.in. dostawca Internetu, operator sieci komórkowej (jeżeli korzysta się przez smartfona) czy serwisy powiązane ze stroną pornograficzną
3. Aktorzy i aktorki porno:
 - a. mają ciała jak wszyscy inni – większość kobiet i mężczyzn tak wygląda
 - b. są często poddawani zabiegom plastycznym w miejscach intymnych po to, żeby efektowniej wyglądać w filmie
 - c. zachowują się podczas seksu tak, jak zachowuje się większość realnych kobiet i mężczyzn

Słowniczek

Copyright trolling – kontrowersyjna praktyka mająca na celu wyłudzenie odszkodowań, bazująca na strachu i niewiedzy użytkowników Internetu na temat praw autorskich. Firmy, które ją stosują, nadużywają procedury karnej do wszczynania licznych postępowań tylko po to, by pozyskać dane użytkowników, a następnie kontaktują się z nimi z propozycją ugody: jeśli ci zapłacą odszkodowanie, sprawa nie trafi do sądu. Wiele

osób w obawie przed konsekwencjami zgadza się zapłacić niewygórowaną zazwyczaj kwotę, chociaż ich działanie wcale nie musiało być nielegalne (zgodne z prawem jest np. korzystanie z treści zamieszczonych w sieci i udostępnianie ich znajomym w ramach dozwolonego użytku).

Profilowanie – oparty na określonych algorytmach mechanizm, który służy kategoryzowaniu ludzi według ich cech, zachowań, preferencji. Jest stosowany m.in. w marketingu internetowym w celu prezentowania reklam dopasowanych jak najściślej do potrzeb określonych użytkowników i użytkowników sieci, w branży bankowej i ubezpieczeniowej w celu oceny klienta, a także przez państwo w celu zwiększenia bezpieczeństwa (np. No Fly List w USA).

Tryb incognito (też: tryb prywatny) – funkcja dostępna w części przeglądarek internetowych. Jej używanie powoduje, że na wykorzystywanym urządzeniu (np. komputerze, smartfonie) nie jest zapisywana historia przeglądanych stron. Przydatny dla każdego, kto chce ukryć przed osobami korzystającymi z tego samego sprzętu informacje o swojej aktywności w sieci. Tryb ten nie chroni jednak przed gromadzeniem informacji o użytkowniku przez właścicieli odwiedzanych portali i reklamodawców.

Czytelnia

1. *Skąd wiesz? Jak wygląda edukacja seksualna w polskich domach*, Grupa Edukatorów Seksualnych Ponton [dostęp: 12.08.2015]
http://ponton.org.pl/sites/ponton/files/raport_skad_wiesz_grupa_ponton_2011.pdf.
2. *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (18-latków) oraz rodziców dzieci w wieku 6–17 lat wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności*, Instytut Badań Edukacyjnych [dostęp: 12.08.2015]
http://men.gov.pl/wp-content/uploads/2015/07/ekd_prezentacja_men_20150617_1310.pdf.
3. Katarzyna Włodkowska, *Porno w sieci. 1,3 tys. zawiadomień, szkoda na milion złotych, nieuchwytny prezes*, Gazeta Wyborcza [dostęp: 12.08.2015]
http://trojmiasto.gazeta.pl/trojmiasto/1,35636,18146707,Porno_w_sieci_1_3_tys_zawiadomien_o_przestepstwie.html.

Materiał powstał we współpracy z Grupą Edukatorów Seksualnych Ponton i jest częścią projektu „Cyfrowa wyprawka” Fundacji Panoptykon. „Cyfrowa Wyprawka” jest współfinansowana ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

FUNDACJA
PANOPTYKON

 Ponton

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.